

BI MENDEON ARTEKO GIROA ETA INPRESIONISMOAREN ERAGINA

Juan San Martin

C. Monet iraultzaile

Paris-en, joan zen mendearen azkenaldera, 1874. urteko egun bat zen zehazki, pintore gazte batzuk erakusketa bitxi bat ideki zutena. Han aurkeztutako lanetariko batek egunsentiko zirrarara errepresentatzen zuen: *Impression*, tituluz. Claude Monet zen lauki horren egilea. Orduan balio gutikotzat jo zen arte lan hura urtetara lapurtua izango zen eta egun inork ez daki lauki hori non denik.

Erakusketa hura arrarotzat hartu zen, baina estilo berri baten hastapena zekarren.

Talde harek, akademia arauak alde batera utziz, edo hobeto esan, lehendikako tradizioaz hautsiz, era berriak zekarzkin pinturagintzara, argi berriak kolore biziz eta perfilik apenaz markatugabeko pintzeladaz eginak; baina, hori bai, koloreen armonia taxuz ordenaturik.

Kritikorik gehienek zigorra eman zien. Horietao batek, Monet-en titulu haretan oinarriturik, izekaz, *Inpresionistak* deitu zituen, izen horrekin estilo berri bat bataiatzen zuela igarri gabe.

Zorionez, denak ez ziren uste berekoak, Durand-Ruel martxanteak beraienganako fedea zuen eta honi esker bizi ahal izateko zerbait saltzen zuten.

Gairik gehientsuenak paisajeak, argiz oparoak, eta laukiok zeramaten bizitasunagatik, «Naturalezak artea imitatzen zue-

la» zion Oskar Wilde-k. Geroxeago, era politak lortzeko moda etorri zen *Art Nouveau* (1896) baina inoiz ez zuen lortu inpresionismoak hartu zuen indarra gainditzetik eta laster suntsitu zen. Aldiz, Monet, Renoir, Sisley, Pissarro, Cézanne, Degas eta Berta Morisot-en erakusketaren eraginak berebiziko indarra eman zuen ondorengoentzat, kolore berritzez eta formaren mugikortasunez jokatu, jarraian emango bai zituen *fauve*, espresio berria eta kubismoa.

Politena izan zen, talde hartan, bakoitzak bere era berezia gordeaz jarraitu zutela, argi berritzean eta mantxaz pintatzean bat etorriaz. Beren gurasotzat jotzen da Monet. Ez bere lauki batetik taldeak izena hartu zuelako, baizik lehenagotik eta sakonago bide horiek ikertu zituelako. Pinturagintzaren era berri hori Sena ibaiaren inguruetan 1869rako burutu xamar bai zuen, munduaren ikuspegia desmaterializatuz argiz eta lurrunezko magiaz tintatuz.

Benetako jenioa den artistak begi berriz ikusten du mundua eta era berriko moldez adierazi. Monet-ek ere eritzi berriak zekarzkin eta bilaketan ahalegindu zen. Airea pintatzea zen bere obsesiorik handiena, eta gogoz heldu zion atmosferak dituen tinte aldakorrek oihaletara eroan ahal izateko saioetan.

Paris-en jaioa zen Claude Monet, baina familiarekin haurtzaroan Le Havre-ra joana. Han, gaztetxo hasi zen pintatzen eta laster ohartu ere atmosfera lausotuaren kromatika balioaz. Geroztik horrek emango zion gogoeta gaia eta burukomina, saioen eraginaz ahaztu gabe. Bere ikerketan, egia esan, holandarren eta japonadarren erak izan zuten ikustekorik, zerulurak egitean; baina atmosferaren mikro-kolore ugariak kezkatzen zuen gizona eta horren joritasuna bere oihaletarako lortu nahiak. Ahantzi ezinezkoa da Turner-egandik ikasia. Hargatik, Monet-ek hautatu zuen Tamesis, eta Londresko ibai ertzean aurkitu zuen narotasuna: Waterloo zubia eguzki-lainotzan lausoturik agiri delarik eta Parlamentua lainoan edo lainoarteko arginabarrez. Horiek izango dira bere ikerketaren eta teknikaren adibiderik egokienak.

Argitasuna gauzetan sartzen denean, bereziki lainoarteko

argi sakabanatua, itzalak berak ere tintura bereziak eskaintzen ditu eta Naturaren fenomeno horrek erakutsi zion Monet-i itzalaren transparentziak koloreak zituela, matizazioak elkarren artean nahasirik aurkituarren, horrela ikustera iritsi zen argidizdiren efektua. Ikustera heldu zena oihaletara eroateko teknikak izan ziren sakonki ikertuak, argi sakabanatua batasunera ekarriz, argiaren efektu berria piztuz. Hor zegoen atmosfera argiaren fantasia eta magia, lurrun teluriko batean zeru-lurrak elkar urtzen direnez.

Une hura izan zen XIX. mendean arteak egin zuen egiazko iraultza.

Kromatikaren armoniari poesia kutsua dario eta hala erakutsi zuen Rouen-go katedrala. Baina, artegintza burutzean, hor ditugu hain bikain pintatu zituen ninfeak, nenufarrak, zenbait kritikoren ustez, artearen historian, ninfea horiek soilik katedral batek haina balio dutenak.

Unamuno eta Euskal Herriko pinturagintza

Unamunoren idazkera beti izan zen sutsua eta kulturaren arlo guzietan kezkatua. Gaztaroko Unamuno, liberal eta foruzaleak, hogetabost urte baizik ez zituen Alcalá de Henares-tik 1889. urteko uztailean *El Noticiero Bilbaíno*-ra gutun gisako artikulua haiek igorri zituenean. Gogoeta gai, pintoreentzat Gaztelaniak haina aukera eskaintzen zuela Bizkaiak, gure paisaje, kolore eta argiz. Baina bereziki, argiak. Gutun haiek Juan Jose Lekandari eskainiak ziren eta Euskal Herriaganako maitasun suharrez beterik zetozten.

Oroi Bilboko Ronda kalean, Migel Unamuno bizi zen etxe berean zuela dibujo eta pintura akademia Antonio Maria Lekuona tolosarrak, eta han ezagutu zituela, besteak beste, Adolfo Guiard, Anselmo Guinea eta Pako Durrio, eta horien bidez Darío de Regoyos asturiarra, Unamunok zionez bere aberria hemen aurkitu zuen artista.

Ez ziren lagun txarrak sorkuntzazko arteak berakin dakarren nahitazeko eraberritzeaz jabetzeko. Baina Unamuno ez

zen ohartu horien eraginetik laster piztuko zen mugimenduaz. Hala ere, mugimendu hori opa zuen, eta neurri batean espero zuen, bere idazlanak erakusten digutenez. Baina bere burua arte klasikora hertsiegi zuen eta laudoriorik handienak Zuloagari eskainiko zizkion.

Bere gaztaroko lagun haien artean ez zuen ikusten eibartar pintorearenaren hainako baliorik. Eta harritzekoa ere bada hemengo argiaz hain kezkatuak zegoen batentzat.

Hainbeste larritzen zuen argiaz gauza bat zeukan garbi: «¡Mi país, mi país verde, húmedo, graso, pletórico de sangre, linfático! Me parece estar viendo los cuadros de Teniers». Eta erarik estoikoenean aditzera emango zuen, gure gazterik bazenez herbesteetan ikasten hemen lana egiteko, bere itxaropen osoa jartzen zuela horiengan, eta kanpoan ofizioa hartu ondoren egiazko ikasketak hemen bertan egitekoak zirela; zientziak ez omen du aberrik, baina bai arteak.

Gure izakera kontutan hartzen duelarik, bere ustez, Iparragirreraren laztasun zakarra, Bilintxen grazia ezetsua, Durango zilarginen lilluratasuna beti izango dira gustagarri; aldiz, ez dira hain ondo ikusiko ahaleginduz txukun aurkeztuarren kondaira loguragarri eta aspergarriak, hauek gure gogoarekin bat ez datozenez.

Baina, esan bezala, Unamunoren zalantzak eta larritasuna gure zeruaren argiarekikoak ziren. Gure argi aldakorra, une batetik bestera gora-behera lasterrez, hainbeste berde eta urdin aldakor, heuren matiz bereziekin. Gaztelanian eguzkiaren indarrak jaten zituen koloreak eta horregatik iduritzen zitzaion gure argia aberatsago, baina era berean ondo interpretatzeko zailagoa.

Unamuno jaio orduko hila zen Turner, baina apenaz zuen artista inglesaren berririk. Gainera, hamalau urte igaroak ziren Claude Monet-ek eguzkiaren irteraz plasmatu zuen inpresioa agertu zenetik (1874), era berri bati izena emango ziona: Inpresionismoa. Baina ez orduan eta ez geroago, ez zen ohartu estilo berri bat sortu zela Europako artean.

Atlantiko parte honetan, *Gulf-Stream*-ren eraginez, gure itsas-hegaleko argiaren aldakortasunean zero lausotuaren kromatikak kolore bereziak eskaintzen ditu. Hori ikusteko eta interpretatzeko eraz jokatu zuen Turner-ek, eta inpresionismoaren guraso zen Monet, horren atzetik, bila abiatu zen La Havre aldera lehenik eta Holandara gero. Handik Londresera joatean aurkitu zuen naro Tamesis ibaiaren inguruetan. Orduan heldu zen atmosferaren kromatika lantzerantz, zeruaren antzera oihalak jartzeko. Pintura argiagotu zen eta jarraitzaile-rik aski izan zuen Parisen une bakoitzeko argia oihaletara eroan nahirik. Lausotasunik gabeak ere, transparentzian zeramaten plastikaren argi berria.

Mendearen bukaeratik goraka zekarren euskal pinturak Paristik ikasia. Atmosfera lausotuaren barruan argiarekin jokatuz lehen aldiz hasiko zena A. Guiard izan zen, bereziki Desierto-Erandio tarte hortan ibai ingurua pintatzean. Gero baziren era horretan gehiago sakondu zirenak. Hemen denak ezin aipa eta B. Barrueta gogoratzea aski zaigu; eta oraingo, beste era bateko trazuz, B. Bienabe Artiak landua.

Gainerakoak, inpresionistak eta postinpresionistak liberate osoaz jokatu izan dute argi-koloreen kontzeptu berrietatik, bakoitzak bere sigilua gordeaz, eta euskal pinturaren eskolak lan eder eta ugari eman zuen.

Baina, Migel Unamuno, ez orduan eta ez gero, ez zen jabetu hortaz. Darío de Regoyos eta Adolfo Guiard-i buruz artikulua interesgarriak idatzi zituen 1913 eta 1918an, eta argitaragabeko eskuizkribuen artean Franzisko Iturrinori buruzkoa utzi zuen. Baina guziak artista horien gizatasuna goretsiz, eta bat bera ere ez beraien obraren aburuz. Iturrinoren *fauve* zer zen eta Matisse nor zen jakin gabe, klasikotasunari jarraiki, Zuloaga zuen bere begietako euskal pintorea. Maita eta aipa zituen R. Zubiaurre, J. Etxebarria, M. Losada eta beste, baina inoiz ez zituen ulertu artista bezala. Hainbeste opa zuen pintore mugimendua iritsi zen, baina Unamuno ez zen gai izan emaitza hura ulertzeko.